

УДК 378.011.3-051+37.013:34

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339432](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339432)

АНАСТАСІЯ КЛИМЕНКО

ORCID: 0000-0003-3320-1194

Відділ представництва держави в цивільних справах Управління представництва держави в цивільних та кримінальних справах Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Міністерства юстиції України, м. Київ

ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ ПРАВОЗНАВЧОГО ХАРАКТЕРУ ЯК ДІЄВІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗВО

У статті актуалізовано питання щодо формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти. Зазначено, що формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти має бути пріоритетним під час фахової підготовки в умовах ЗВО, оскільки від набуття необхідних правових знань, які є структурним компонентом правової культури, буде залежати ефективність і результативність професійної діяльності зазначеної категорії фахівців у правовому полі; визначено засоби, які сприяють формуванню правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в умовах ЗВО. Зокрема, виокремлено педагогічні ситуації правознавчого характеру як взаємодоповнюючі елементи потужних засобів у цьому процесі; розкрита змістова сутність понять «педагогічна задача», «педагогічна ситуація», її види, характерні особливості та схарактеризовано їх взаємозв'язок.

Ключові слова: *правова культура; педагогічна задача, педагогічна ситуація, її види та характерні особливості.*

Постановка проблеми. Необхідність використання педагогічних ситуацій правознавчого характеру в процесі формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в умовах педагогічних ЗВО обґрунтовується нами, по-перше, тим, що Конституція України проголосила Україну правовою державою, одним із головних чинників якої є високий рівень правової культури її громадян. По-друге, вимогами суспільства до професійної підготовки майбутніх педагогічних фахівців у галузі освіти, правова культура яких певним чином впливає на ефективність і результативність їх професійної діяльності. Адже знання правових норм і законів, уміння застосовувати їх у межах протікання професійної діяльності є тими чинниками, що дозволяють фахівцеві приймати правильне рішення, тобто в правовому полі відповідно до чинного законодавства; вирішувати конкретні завдання, пов'язані з правовими відносинами, врегульованих правом. Додамо до цього й те, що правова культура сприяє фахівцеві діяти в сучасному суспільному, громадському, повсякденному житті відповідно до вимог права і закону як загальнолюдських цінностей, дотримуючись принципів верховенства права та прав людини. Отже, правова культура для кожного наукового-педагогічного працівника сфери освіти – необхідність. От чому формування правової культури майбутніх педагогічних працівників сфери освіти вважаємо актуальною на часі проблемою.

Актуальність нашого дослідження обумовлена недостатньою науковою розробленістю теоретичних основ застосування педагогічних ситуацій правознавчого характеру як доповнюючих потужних засобів у процесі формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в умовах ЗВО.

Аналіз досліджень і публікацій. Огляд вітчизняної науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження свідчить про те, що досліджень загальних, вузьких аспектів професійної діяльності майбутніх фахівців сфери освіти, структурним компонентом якої є правова культура як головний необхідний чинник для ефективної професійної діяльності особи сьогодні та в найближчому майбутньому не бракує.

Питанням правової культури фахівців сфери освіти присвячені численні праці науковців. Багатоаспектність досліджуваної нами проблеми знайшла висвітлення, зокрема, в публікаціях таких науковців, як І. Бабенко (2021), О. Бардінова (2018), І. Бухун (2020), М. Гриньової (2019), О. Діденко (2016), О. Довгій (2017), Т. Жалій (2020), О. Жданової-Неділько (2019), Л. Кравченко (2020), Я. Кічука (2018), О. Кучай (2019), Т. Кучай (2019), І. Онищенко (2022), Н. Пивовар (2010), Т. Плчинди (2022), Н. Сас (2017), Ю. Сачука (2018), А. Ткаченка (2023), С. Школяра (2023) та в публікаціях інших авторів.

Більшість згаданих вище науковців вважають правову культуру необхідною і важливою частиною загальної культури, оскільки загальна культура формує і реалізує сутнісний сенс людини.

Беручи до уваги висловлювання вчених про те, що загальна культура покликана забезпечити людині можливість сприймати і перетворювати навколишній світ і самого себе, а правова культура при цьому служить умовою, що забезпечує це сприйняття, зазначене наукове утворення дістало висвітлення в працях науковців в контексті завдань сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери освіти різних спеціальностей. Зокрема, правова культура як поняття і головний чинник професійної компетентності інженерних спеціальностей розглянута В. Прилипко в контексті формування правової компетентності бакалаврів інженерних спеціальностей у процесі фахової підготовки зазначеної категорії майбутніх фахівців (Прилипко, 2018).

О. Довгий предметом свого дослідження обрав педагогічні умови формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів (Довгий, 2017).

У площині історії філософсько-педагогічної думки і сучасної практики правова культура дістала висвітлення в дисертаційному дослідженні Л. Грищенка (Грищенко, 2020). Зокрема, в його дослідженні вивчалися такі аспекти правової культури, як: зміст, форми, методи формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу.

Деякі аспекти теоретико-методологічної основи формування правової культури майбутніх педагогічних працівників сфери освіти висвітлювалися в працях науковців М. Гриньової, О. Жданової-Неділько (Гриньова, Жданова-Неділько, 2019), Л. Кравченко (Кравченко, 2020), О. Кучай, Т. Кучай, (Кучай Т., Кучай О., 2019), М. Подберезького (Подберезький, 1997) та інших авторів.

Окремі питання нормативно-правової складової державної політики щодо формування правової культури її громадян досліджували А. Бардінова, О. Діденко, О. Олексієнко, Л. Петриченко, С. Совва та ін. Зокрема, О. Діденко та С. Совва сконцентрували увагу на дослідженні педагогічних умов формування міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників (Діденко, Совва, 2016). Л. Петриченко розглядала питання формування правової культури студентства у закладах вищої освіти як основи духовної безпеки у сучасному світі (Петриченко, 2020). Предметом дослідження О. Олексієнко стала нормативно-правова компетентність педагогічних працівників (Олексієнко, 2012). А. Бардінова в дисертаційному дослідженні, розглядаючи змістову суть правової культури як одного з головних компонентів у процесі формування правової компетентності майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах ЗВО, прийшла до висновку, що правова культура як вид суспільної культури включає в себе сукупність правових знань, умінь, навичок, особисті якості, що є тими індикаторами, які забезпечують ефективність і результативність професійної діяльності педагогічних фахівців сфери освіти в правовому полі (Бардінова, 2024).

Наведений вище перелік праць науковців та вивчення інших джерел у цьому контексті засвідчує підвищений інтерес учених до проблеми дослідження.

Разом з цим, наукові роботи засвідчили той факт, що у науково-педагогічній проблематиці практично відсутні фундаментальні дослідження, в яких розкривалися б питання щодо використання педагогічних ситуацій правознавчого характеру як дієвих засобів у процесі формування правової культури майбутніх педагогічних працівників сфери освіти в умовах ЗВО. Це свідчить про те, що зазначена проблема висвітлена недостатньо, що й обумовлює доцільність здійснення наукової розвідки в цьому напрямі.

Метою пропонованої статті є обґрунтування доцільності використання педагогічних ситуацій правознавчого характеру як дієвих засобів у процесі формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в умовах ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтування доцільності використання педагогічних ситуацій правознавчого характеру як доповнюючих елементів потужних засобів у процесі формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в умовах ЗВО, перш за все, необхідно з'ясувати змістову сутність поняття «педагогічна ситуація», її види, характерні особливості, зв'язок з педагогічною задачею.

Аналіз вітчизняної науково-педагогічної літератури свідчить, що педагогічну ситуацію науковці визначають як короточасну нетривалу взаємодію педагога як з окремими учнями, так і колективом класу, групою тощо на підставі певних норм поведінки, цінностей, інтересів, яка супроводжується значними проявами емоцій і спрямована на перебудову стосунків, що склалися (у кращу чи в гіршу сторону) між суб'єктами педагогічної ситуації (Туркот, Коновал, 2018).

Водночас було з'ясовано, що в педагогіці, хоча й відсутня єдина основа або методика класифікації видів педагогічних ситуацій, однак науковці все-таки поділяють їх на прості, складні, динамічні та статистичні види. Скориставшись даною класифікацією, ми, услід за науковцями, в нашому дослідженні також поділяємо види педагогічних ситуацій правознавчого характеру на прості, складні, динамічні та статистичні, в основу яких покладена їх узагальнена характеристика.

Зупинимося детальніше на характерних особливостях кожного з виокремленого виду педагогічних ситуацій правовознавчого характеру.

Так, характерною особливістю для статистичного виду педагогічних ситуацій є те, що їх умови передбачають одномоментні рішення або дії педагога.

Особливість динамічного виду педагогічних ситуацій полягає в тому, що їх умови потребують рішення фахівця не відразу, а поетапно.

Для простого виду педагогічних ситуацій особливістю є те, що їх умови потребують рішення лише однієї дії фахівця.

Складний вид педагогічних ситуацій характеризується тією особливістю, що для прийняття правильного рішення їх умов, тобто в правовому полі, згідно з чинним законодавством фахівцеві потрібні знання багатьох галузей суміжних наук.

З дослідницькою метою нами до кожного з видів зазначених вище педагогічних ситуацій правовознавчого характеру введено три групи педагогічних ситуацій: педагогічні ситуації – ілюстрації, педагогічні ситуації – оцінки та педагогічні ситуації – вправи.

Зокрема, до першої групи педагогічних ситуацій (ситуація – ілюстрації) нами віднесені конкретні педагогічні ситуації, взяті з практики адміністративно-господарської проблематики та ілюструються, як зразок, спосіб рішення їх умов у правовому полі.

Другу групу педагогічних ситуацій (ситуація – оцінки) становлять педагогічні ситуації – приклади. Правильність рішення їх умов, що склалися у даній ситуації, пропонується оцінити майбутнім педагогічним фахівцям сфери освіти відповідно до чинного законодавства.

До третьої групи педагогічних ситуацій (ситуація – вправи) включені педагогічні ситуації, в яких повідомлений факт або явище подається таким чином, що при його аналізі виникає необхідність самостійних дій фахівців (наприклад, вивчення та використання юридичних або інших документів правового характеру аби вирішити зазначену в педагогічній ситуації проблему в правовому полі).

Упровадження конкретних педагогічних ситуацій правовознавчого характеру (ситуації – ілюстрації; ситуації – приклади та ситуації – оцінки) пояснюємо тим, що під час їх аналізу майбутні педагогічні фахівці сфери освіти мають можливість реалізувати правові знання на практиці; водночас відпрацьовують уміння аналізу можливих варіантів розв'язання проблеми в правовому полі; навчаються наводити аргументи й докази, захищаючи тим самим власну думку, позицію, що без сумніву стимулює зазначену категорію майбутніх фахівців до здійснення самоаналізу власних дій відповідно до чинного законодавства; забезпечує тим самим успішну адаптацію в майбутній професійній діяльності.

Основоположним компонентом виокремлених вище видів педагогічних ситуацій є зміст, який визначає й мету. Зміст педагогічних ситуацій визначається, як правило, за фахом педагогічних фахівців, професійна діяльність яких складається з ланцюга педагогічних ситуацій, які створюють як учитель, так і учні, спонтанно і спеціально. Наприклад, починається шкільний день. До класу заходить учень, що запізнився – вже ситуація. Перевірка домашнього завдання. Два учні виявилися не підготовленими – також ситуація. Під час пояснення нового матеріалу через клас передається записка – знову ситуація. Перелік схожих ситуацій можна продовжити. Це не завжди конфлікти, але завжди суперечність між очікуваним і реальністю. Отже, педагогічна ситуація – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу. Це зовнішні обставини і їх інтерпретація суб'єктами педагогічної діяльності.

У цьому контексті варто зазначити, що в гострих педагогічних ситуаціях, як правило, більш за все «спрацьовує» особливий вид взаємодії та взаємовідносин учасників ситуації так звані ділові або, як назвав їх А. Макаренко (Макаренко, 1960), відносини залежності та підкорення, тобто відносини залежної відповідальності (Макаренко, 1960). Це самий важкий, на думку вчених, яку ми поділяємо, вид стосунків як для вихованців, так і для дорослих.

Як бачимо, будь-яка педагогічна ситуація – це процес вирішення нечисленного ряду педагогічних задач, кожна з яких може мати кілька розв'язків. Однак розв'язання педагогічної задачі неодмінно починається з аналізу педагогом ситуації в цілісному процесі педагогічної діяльності, який завершується на етапі усвідомлення ним проблеми, що виникла. Внаслідок усвідомлення педагогом специфіки умов виникнення ситуації, мотивів, чинків, особливостей взаємин учасників ситуації педагог формулює для себе задачі. Зокрема, вибудовується проект майбутньої педагогічної взаємодії (що робити, як, якими засобами можливо розв'язати проблему); висуваються гіпотези (передбачення певних варіантів розгортання подій). Як відомо, в педагогіці науковці виділяють *ситуативні* задачі (як відреагувати на те, що хтось запізнився на урок, хтось не вивчив урок, хтось є не уважним на уроці, «крутиться», з'ясовуючи щось з товаришами тощо); *тактичні* (розробка засобів впливу, засобів активації пізнавальної діяльності на уроках, засобів обліку та контролю знань); *стратегічні* (як виховати у школярів почуття відповідальності, організованість тощо) та *шляхи їх вирішення*, які потребують від педагога певних розумових операцій таких, як: аналіз, синтез, узагальнення, довідність,

переніс знань у нові умови тощо. Враховуючи позиції науковців у цьому напрямі, робимо услід за ними висновок про те, що педагогічна задача – це виявлені в навчально-виховному процесі суперечності, які враховує педагог, стимулюючи розвиток особистості; це педагогічна мета, поставлена за певних умов. Можна вважати, що розв'язання її – основна клітина педагогічної майстерності педагога, яка відображує рівень його професіоналізму. Невміння педагога бачити проблему, не помічати або ігнорувати її, розуміти, що стоїть за діями учнів, розуміти їхні почуття, передбачити зворотні ходи тих, кому адресовано педагогічний вплив, щоб бачити наслідки своїх дій, призводить до помилок у розв'язанні задачі, до конфліктів учасників ситуації. Утім, конфліктні ситуації, як вважають науковці Т. Туркот і О. Коновал можна уникнути за наявності у педагога загальної культури поведінки (тобто дотримання основних норм людського спілкування, вміння знаходити адекватні засоби у взаємодії з оточуючими); педагогічного такту (тобто маючи почуття міри в застосуванні педагогічного впливу на вихованців, коли оптимально ураховуються умови ситуації, її соціальні та педагогічні наслідки, особливості особистості вихованця) (Туркот, Коновал, 2018). Отже, позитивний ефект розв'язання педагогічної задачі залежатиме від гуманістичних позицій педагога як установки, від системи знань, зокрема, правових знань і умінь педагога застосовувати їх у професійній діяльності, від його здібностей і особистих якостей.

Зазначене вище дозволяє зробити наступні **висновки**:

1. Формування правової культури майбутніх фахівців сфери освіти в умовах педагогічного ЗВО потребує посилення впливу педагогічних ситуацій правознавчого характеру, які інтегрують комплекс предметних знань і в сукупності сприяють ефективному здійсненню цього процесу.

2. Впровадження педагогічних ситуацій правознавчого характеру в процес формування правової культури майбутніх педагогічних фахівців сфери освіти в навчально-виховний процес ЗВО вважаємо педагогічно доцільним, адже є прикладом творчого методичного поступу в цьому напрямі.

Перспективу подальшого дослідження зазначеної проблеми вбачаємо у вивченні наявного рівня сформованості правової культури майбутніх педагогічних фахівців галузі освіти різних спеціальностей.

Список використаних джерел

- Бардінова, А. О. (2024). *Формування правової компетентності майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури*. (Дис. д-ра філософії). Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Полтава.
- Гриньова, М. В., Жданова-Неділько, О. Г. (2019). Підготовка керівника Нової української школи до партнерської взаємодії з суб'єктами освітнього середовища. *Витоки педагогічної майстерності*, 23, 62-65.
- Грищенко, Л. В. (2020). *Формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Донбаський державний педагогічний університет. Слов'янськ.
- Діденко, О., Совва, С. (2016). Обґрунтування педагогічних умов формування міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вісник Національної академії прикордонної служби України. Педагогіка*, 4. Взято з https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/visnik_4_2016_pdn.pdf
- Довгий, О. В. (2017). *Педагогічні умови формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів*. (Автореф. дис. канд. наук). Класичний приватний університет. Запоріжжя.
- Кравченко, Л. М., Жалій Т. В. (2020). До проблеми академічності в науковій діяльності дослідників професійної освіти. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*, 7, 9-13. Взято з <http://dspace.pnpu.ua/handle/123456789/1758>.
- Кучай, Т. П., Кучай, О. В. (2019). Правове виховання як основа правової культури майбутніх фахівців закладів вищої освіти. *Педагогіка та психологія*, 61, 98-104.
- Макаренко, А. С. (1960). *Педагогічні твори* (Т. 5). Київ: АПН.
- Олексієнко, О. В. (2012). Нормативно-правова компетентність педагогічних працівників. *Наукові записки ПОІППО. Оптимальні шляхи, форми і методи формування професійних та ключових життєвих компетентностей у процесі профільного навчання*, 3, 10-13.
- Петриченко, Л. О. (2020). Формування правової культури студентства у закладах вищої освіти як основи духовної безпеки молоді у сучасному світі. *Педагогічні науки*, 90, 59-66. Взято з <http://repository.khpa.edu.ua/jspui/handle/123456789/1829>
- Подберезський, М. К. (1997). *Правова культура майбутнього вчителя (теоретико-методологічний аспект)*. Харків: Основа.
- Прилипка, В. М. (2018). Правова культура фахівця у контексті завдань сучасної професійної підготовки. В кн. *Психолого-педагогічні та соціальні проблеми суспільства: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 48-49). Кременчук: КрНУ.

Туркот, Т.І., Коновал, О.А. (2018). *Педагогіка та психологія вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Херсон: Олді-плюс.

References

- Bardinova, A. O. (2024). *Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv z upravlinnia zakladom osvity v umovakh mahistratury [Formation of legal competence of future managers in the management of an educational institution in the context of a master's degree]*. (PhD diss.). Poltavskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V.H. Korolenka. Poltava [in Ukrainian].
- Hrynova, M. V., & Zhdanova-Nedilko, O. H. (2019). Pidhotovka kerivnyka Novoi ukrainskoi shkoly do partnerskoi vzaiemodii z sub'iektamy osvithnoho seredovyshcha [Preparing the head of the New Ukrainian School for partnership interaction with educational entities]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti [Origins of pedagogical skill]*, 23, 62-65 [in Ukrainian].
- Hryshchenko, L. V. (2020). *Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh uchyteliv u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnoho koledzhu [Formation of the legal culture of future teachers in the educational environment of a pedagogical college]*. (Extended abstract of PhD diss.). Donbaskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. Slov'iansk [in Ukrainian].
- Didenko, O., & Sovva, S. (2016). Obgruntuvannia pedahohichnykh umov formuvannia mizhnarodnoi pravovoi kultury maibutnikh ofitseriv-trykordonnykh [Substantiation of pedagogical conditions for the formation of international legal culture of future border guard officers]. *Visnyk Natsionalnoi akademii trykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohika [Bulletin of the National Academy of the Border Guard Service of Ukraine. Pedagogy]*, 4. Retrieved from https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/visnik_4_2016_pdn.pdf [in Ukrainian].
- Dovhyi, O. V. (2017). *Pedahohichni umovy formuvannia pravovoi kultury kursantiv lotnykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions for the formation of legal culture of cadets of flight training institutions]*. (Extended abstract of PhD diss.). Klyaschnyi pryvatnyi universytet. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M., & Zhalii T. V. (2020). Do problemy akademichnosti v naukovi diialnosti doslidnykiv profesiinoi osvity [To the problem of academicism in the scientific activity of vocational education researchers]. *Ukrainian professional education [Ukrainska profesiina osvita]*, 7, 9-13. Retrieved from <http://dspace.pnpu.ua/handle/123456789/1758> [in Ukrainian].
- Kuchai, T. P., & Kuchai, O. V. (2019). Pravove vykhovannia yak osnova pravovoi kultury maibutnikh fakhivtsiv zakladiv vyshchoi osvity [Legal education as the basis of the legal culture of future specialists of higher education institutions]. *Pedahohika ta psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 61, 98-104 [in Ukrainian].
- Makarenko, A. S. (1960). *Pedahohichni tvory [Pedagogical works]* (Vol. 5). Kyiv: APN [in Ukrainian].
- Oleksiienko, O. V. (2012). Normatyvno-pravova kompetentnist pedahohichnykh pratsivnykiv [Regulatory and legal competence of pedagogical workers]. *Naukovi zapysky POIPPO. Optymalni shliakhy, formy i metody formuvannia profesiinykh ta kliuchovykh zhyttievykh kompetentnostei u protsesi profilnoho navchannia [Scientific notes of the POIPPO. Optimal ways, forms and methods of forming professional and key life competencies in the process of specialized training]*, 3, 10-13 [in Ukrainian].
- Petrychenko, L. O. (2020). Formuvannia pravovoi kultury studentstva u zakladakh vyshchoi osvity yak osnovy dukhovnoi bezpeky molodi u suchasnomu sviti [Formation of the legal culture of students in higher education institutions as the basis of the spiritual security of youth in the modern world]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*, 90, 59-66. Retrieved from <http://repository.khpa.edu.ua//jsui/handle/123456789/1829> [in Ukrainian].
- Podberezskiy, M. K. (1997). *Pravova kultura maibutnoho vchytelia (teoretyko-metodolohichni aspekt) [Legal culture of the future teacher (theoretical and methodological aspect)]*. Kharkiv: Osнова [in Ukrainian].
- Prylypko, V. M. (2018). Pravova kultura fakhivtsia u konteksti zavdan suchasnoi profesiinoi pidhotovky [Legal culture of a specialist in the context of the tasks of modern professional training]. In *Psykholoho-pedahohichni ta sotsialni problemy suspilstva [Psychological, pedagogical and social problems of society]: materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 48-49)*. Kremenichuk: KrNU [in Ukrainian].
- Turkot, T. I., & Konoval, O. A. (2018). *Pedahohika ta psykholohiia vyshchoi shkoly [Pedagogy and psychology of higher education]: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv*. Kherson: Oldi-plus [in Ukrainian].

KLIMENKO A.

Department of State Representation in Civil Cases of the Department of State Representation in Civil and Criminal Cases of the Secretariat of the Commissioner for the European Court of Human Rights of the Ministry of Justice of Ukraine, Kyiv, Ukraine

PEDAGOGICAL SITUATIONS OF A JURISPRUDENTIAL NATURE AS EFFECTIVE MEANS OF FORMING THE LEGAL CULTURE OF FUTURE PEDAGOGICAL SPECIALISTS IN THE FIELD OF EDUCATION IN THE CONDITIONS OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article raises the issue of forming the legal culture of future pedagogical specialists in the field of education. It is noted that the formation of the legal culture of future pedagogical specialists in the field of education should be a priority during professional training in higher educational institutions, since the effectiveness and efficiency of the professional activity of this category of specialists in the legal sphere will depend on the acquisition of the necessary legal knowledge,

which is a structural component of legal culture, will determine the effectiveness and efficiency of the professional activity of this category of specialists in the legal sphere; the means that contribute to the formation of legal culture in future pedagogical specialists in the field of education in higher educational institutions are identified. In particular, pedagogical situations of a legal nature are highlighted as complementary elements of powerful tools in this process, which integrate a complex of subject knowledge and together contribute to the effective implementation of this process; the substantive essence of the concepts of "pedagogical task", "pedagogical situation", its types, characteristic features and their interrelation are revealed. Such introduction of pedagogical situations of a legal nature into the process of forming the legal culture of future pedagogical specialists in the field of education in the educational process of higher education institutions seems pedagogically expedient, as it is an example of creative methodological progress in this direction. The author also highlights, as a significant prospect for further research into the specified problem, the study of the current level of formation of the legal culture of future pedagogical specialists in the field of education of various specialties.

Key words: *legal culture; pedagogical task, pedagogical situation, its types and characteristic features.*

Стаття надійшла до редакції 30.05.2025 р.

УДК 378.046.4:371.3:37.018.43(4)

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.36.339433](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.36.339433)

СЕРГІЙ КОНОНЕНКО

ORCID 0000-0002-9423-5104

Полтавський державний медичний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

У статті представлено результати аналізу європейського досвіду організації медичної освіти та можливостей його адаптації до української системи. Виокремлено ключові ознаки європейської моделі: студентоцентрованість, міждисциплінарність, практикоорієнтованість, інтеграція клінічного мислення та комунікативних навичок. Порівняльний аналіз виявив відмінності між європейською та вітчизняною освітніми парадигмами, зокрема у рівні гнучкості, індивідуалізації навчального процесу, формуванні академічної автономії викладачів. Підкреслюється, що ефективне впровадження європейських практик потребує не лише формальних змін, а й стратегічного переосмислення цінностей та цілей медичної освіти. Запропоновано системні умови для гармонізації: підтримка викладачів, розбудова академічної культури, студентське партнерство та сталий міжнародний діалог.

Ключові слова: *педагогіка, медична школа, медицина, навчання, аналіз*

Постановка проблеми. Європейський підхід до викладання у медичних закладах вищої освіти базується на ключових принципах Болонського процесу, що спрямовані на гармонізацію освітніх стандартів, мобільність студентів і порозуміння між системами (бакалавр–магістр–доктор) через Європейський простір вищої освіти (ЕНЕА). Відомо, що Болонській системі властива гнучкість, автономія освітніх закладів і створення сприятливих умов для міжнародного визнання дипломів, що дозволяє медичним навчальним закладам узгодити навчальні плани з метою забезпечення сумісності та якості підготовки лікарів (Gaston, 2023, с. 189-213; Consorti, 2021, с. 1242-1248; Klemenčič, 2021, с. 4-5).

У багатьох європейських країнах відзначається перехід до компетентісно-орієнтованої освіти (outcome-based education), де навчальна програма проєктується заздалегідь з чіткими результатами, що мають бути досягнуті студентами. Такий підхід підкреслює важливість не тільки здобуття знань, але й умінь застосовувати їх практично у клінічній діяльності, що сприяє формуванню готових до праці в реальних умовах професіоналів (Pei, 2019, с. 2-4; Al-Balas, 2020, с. 3-4).

Центральноєвропейський досвід демонструє успішне застосування модульної структури в медичній освіті: 52 модулі (32 бакалаврські й 20 магістерських), кожен по 5 кредитів ECTS (150 годин), із значною часткою клінічної практики вже на ранніх етапах навчання. Такий формат забезпечує інтенсивне залучення студентів до практичної діяльності з обмеженою кількістю студентів на практиці (співвідношення до 5:1), інтерактивними навчальними інструментами (blended learning, paper cases,